

UPPSALA
UNIVERSITET

”Yrkets röst”: En hörnsten i allmänmedicinsk etik?

Linus Johnsson

Med. dr. i bioetik

Centrum för forsknings- & bioetik, Uppsala Universitet

Specialist i allmänmedicin, Vårdcentralen Strängnäs

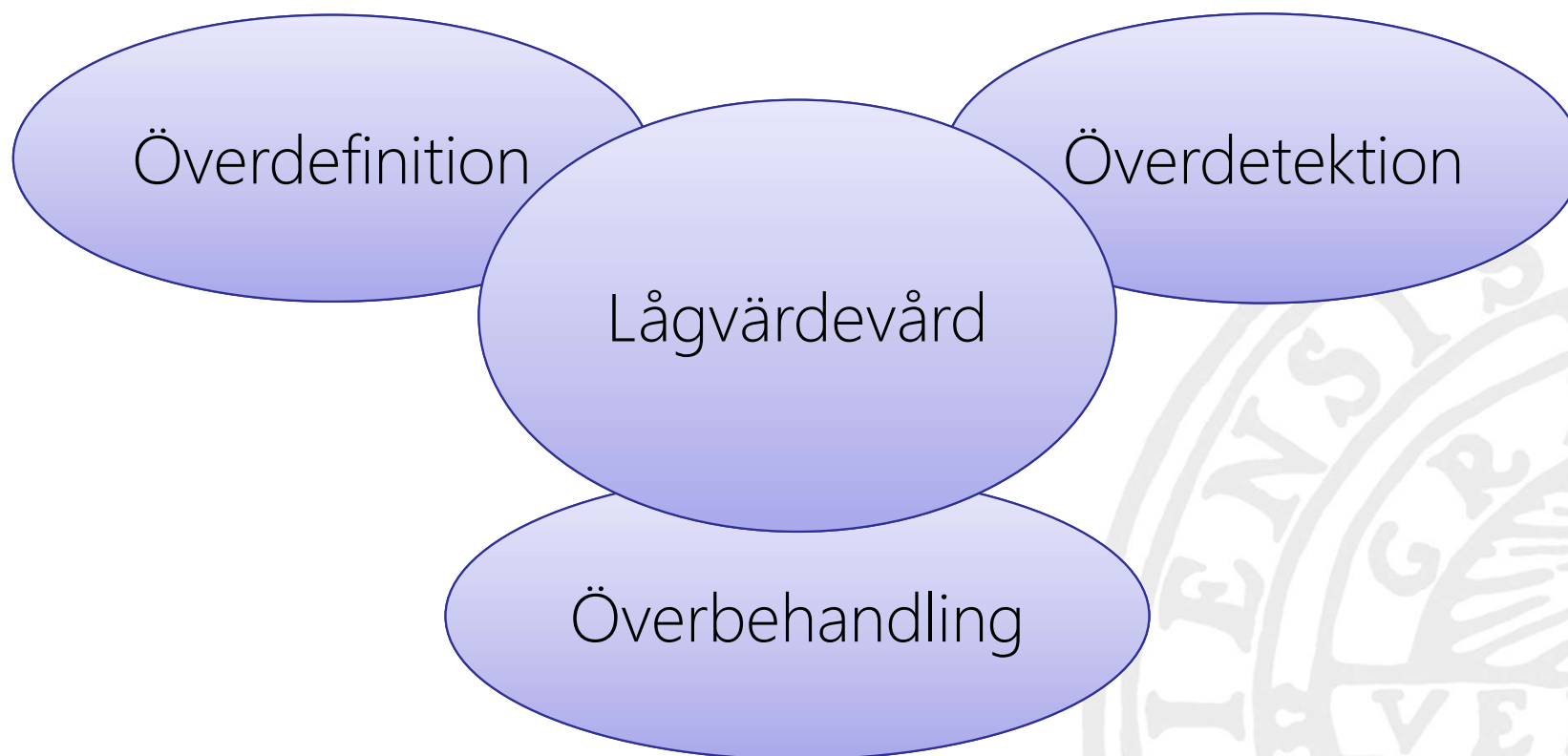

UPPSALA
UNIVERSITET

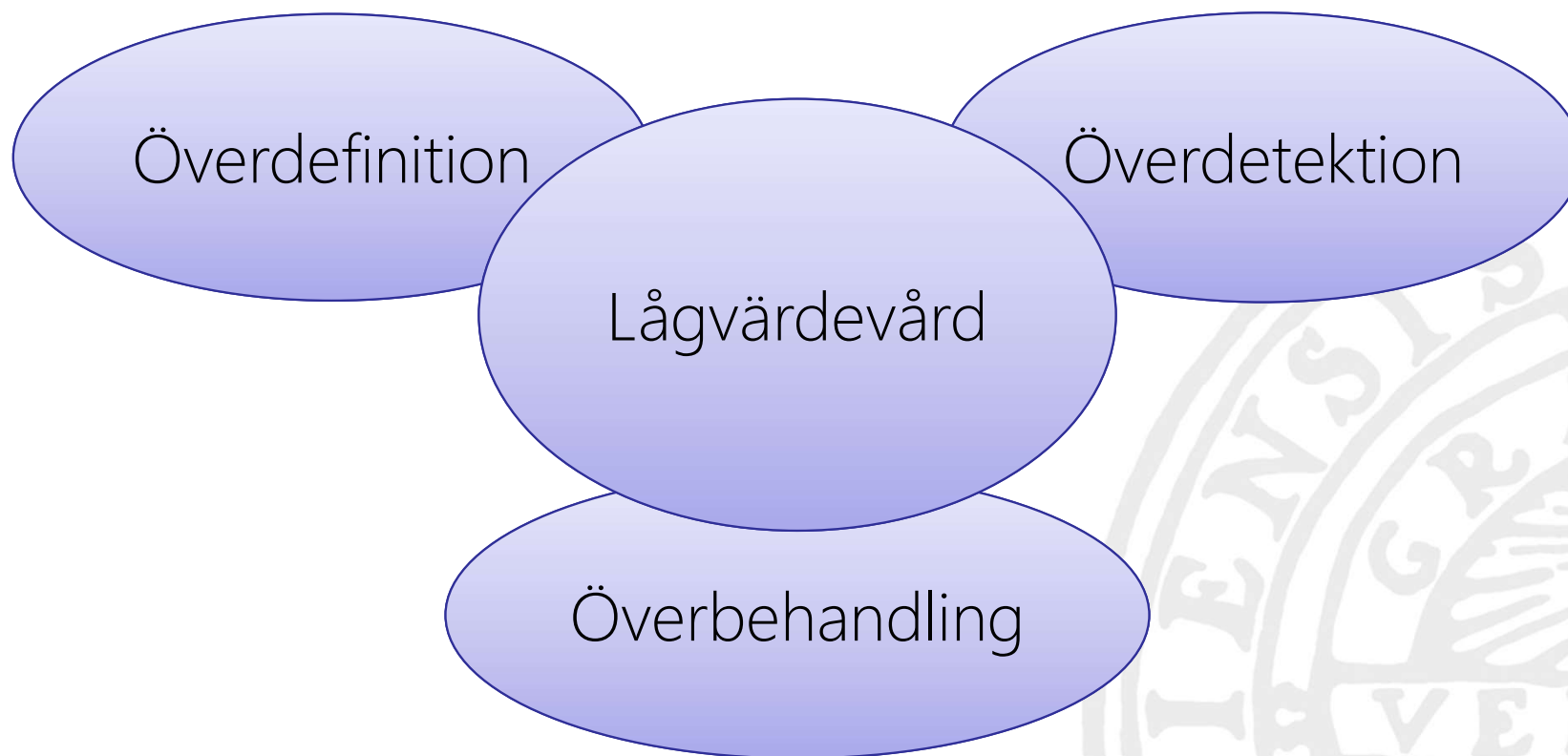
Ett centralt problem

Ett centralt problem

Bakom lågvärdevård finns krafter som utmanar allmänläkarens etik

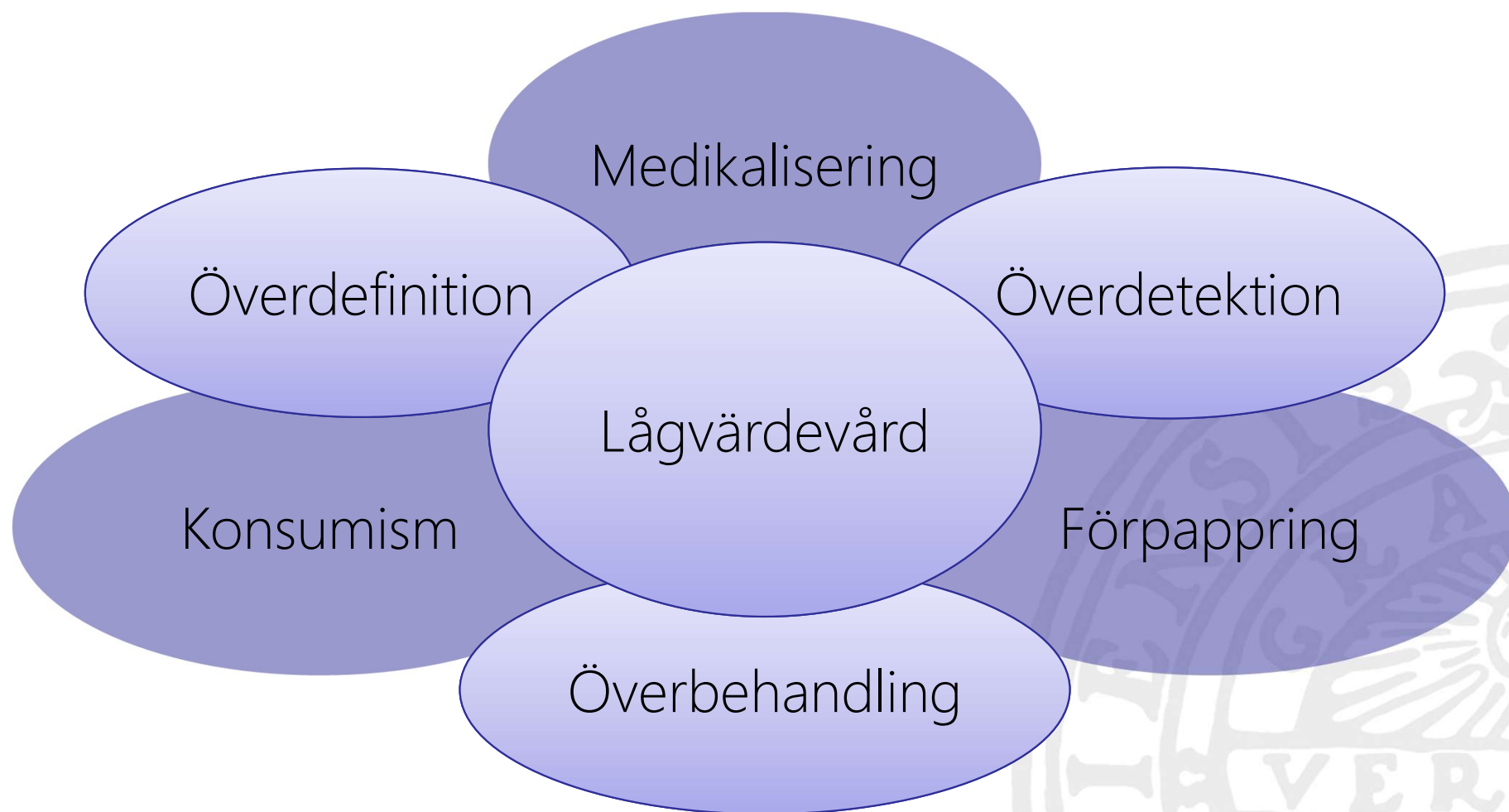
Barry CA, Stevenson FA, Britten N, Barber N, Bradley CP. Giving voice to the lifeworld. More humane, more effective medical care? A qualitative study of doctor-patient communication in general practice. *Soc Sci Med.* 2001;53(4):487-505.

Hartzband P, Groopman J. The new language of medicine. *N Engl J Med.* 2011 Oct 13;365(15):1372-3.

Bornemark J. Horisonten finns alltid kvar – om det bortglömda omdömet. Stockholm: Volante; 2020.

Bakom lågvärdevård finns krafter som utmanar allmänläkarens etik

Hartzband P, Groopman J. The new language of medicine. *N Engl J Med.* 2011 Oct 13;365(15):1372-3.

Barry CA, Stevenson FA, Britten N, Barber N, Bradley CP. Giving voice to the lifeworld. More humane, more effective medical care? A qualitative study of doctor-patient communication in general practice. *Soc Sci Med.* 2001;53(4):487-505.

Bornemark J. Horisonten finns alltid kvar – om det bortglömda omdömet. Stockholm: Volante; 2020.

En vardaglig etiskt problematisk situation

- Pontus, 35, är inbokad under rubriken "sjukskrivning". Han är trött och irriterad och har svårt att koncentrera sig.
- Pontus skattar 30 av 54 poäng på KEDS. Psykologen konstaterar att han är utmattad.
- Pontus chef vill inte att Pontus kommer tillbaka förrän han kan göra ett bra jobb. Eftersom Pontus inte har blivit bättre på två veckors sjukskrivning tror han själv att han behöver några månader för att hinna slappna av.
- Pontus arbetar "mer än heltid" som IT-konsult. Han är mindre intresserad av att prata om livet i övrigt, men det framkommer att han har två barn med ADHD och autism. Du anar att livet är ansträngt på flera plan.
- Du kastar en blick på klockan som nu hunnit bli 9:51. Du vill inte missa fiket som serveras 10.00.

GPs' perceptions of quality in family medicine: A Grounded Theory study

- Johnsson L, Nordgren L. How general practitioners decide on maxims of action in response to demands from conflicting sets of norms: a grounded theory study. *BMC Med Ethics*. 2019 May 14;20(1):33.
- Johnsson L. Multidimensional Property Supplementation: A Method for Discovering and Describing Emergent Qualities of Concepts in Grounded Theory Research. *Qual Health Res*. 2021 Jan;31(1):184–200.
- Johnsson L, Nordgren L. The voice of the self: a typology of general practitioners' emotional responses to situational and contextual stressors. *Scand J Prim Health Care*. 2022 Jul 13;40(2):289–304.
- Johnsson L, Höglund AT, Nordgren L. The voice of the profession: how the ethical demand is professionally refracted in the work of general practitioners. *BMC Med Ethics*. 2023 Sep 26;24(1):75.

Projektet finansieras av Centrum för klinisk forskning Sörmland (CKFD)

Inga jäv finns att redovisa

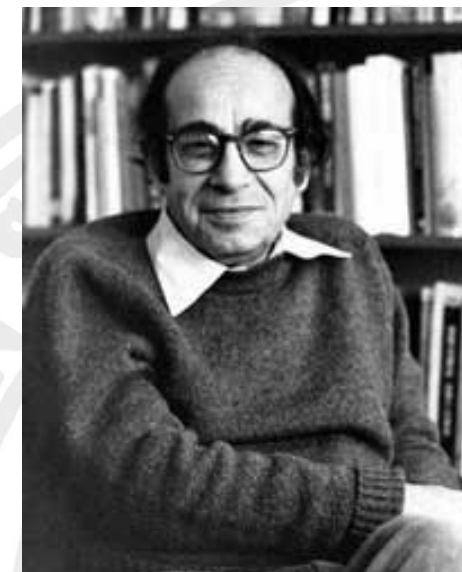
Datagenerering

- Vårdcentraler
  - 2 privata, 9 offentliga
  - 4 regioner
  - 1–1 000 invånare/km²
  - 1 500–31 000 patienter
- Deltagare
  - 10 DL, 6 ST
  - 8 män, 8 kvinnor
- Triangulering
  - Observationer (1/2 till 1 dag)
  - Intervjuer (median 53 min)

Grounded Theory

Barney G. Glaser
(1930–2022)

Anselm Strauss
(1916–1996)

UPPSALA
UNIVERSITET

Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

UPPSALA
UNIVERSITET

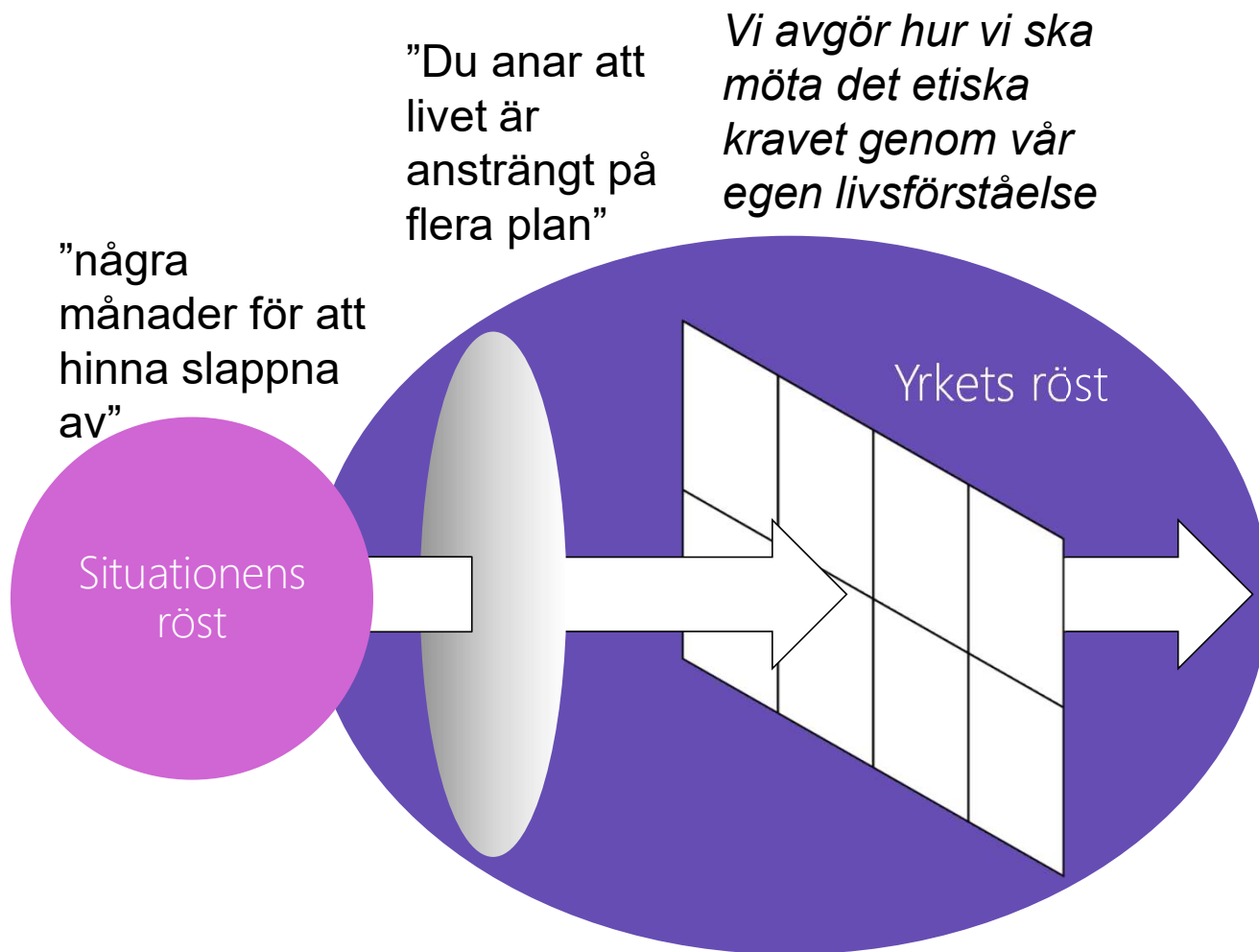
Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

”några
månader för att
hinna slappna
av”

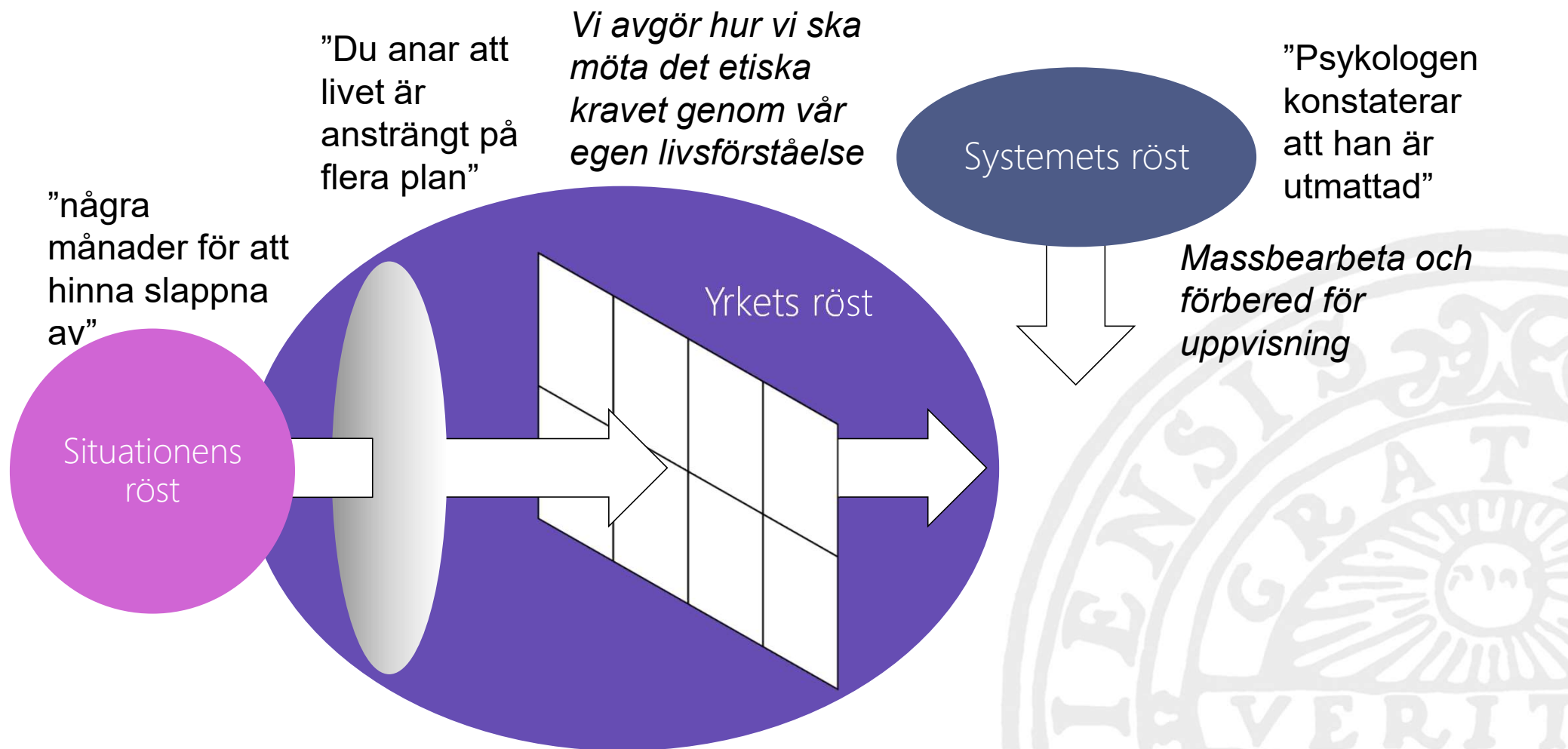
Situationens
röst

Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

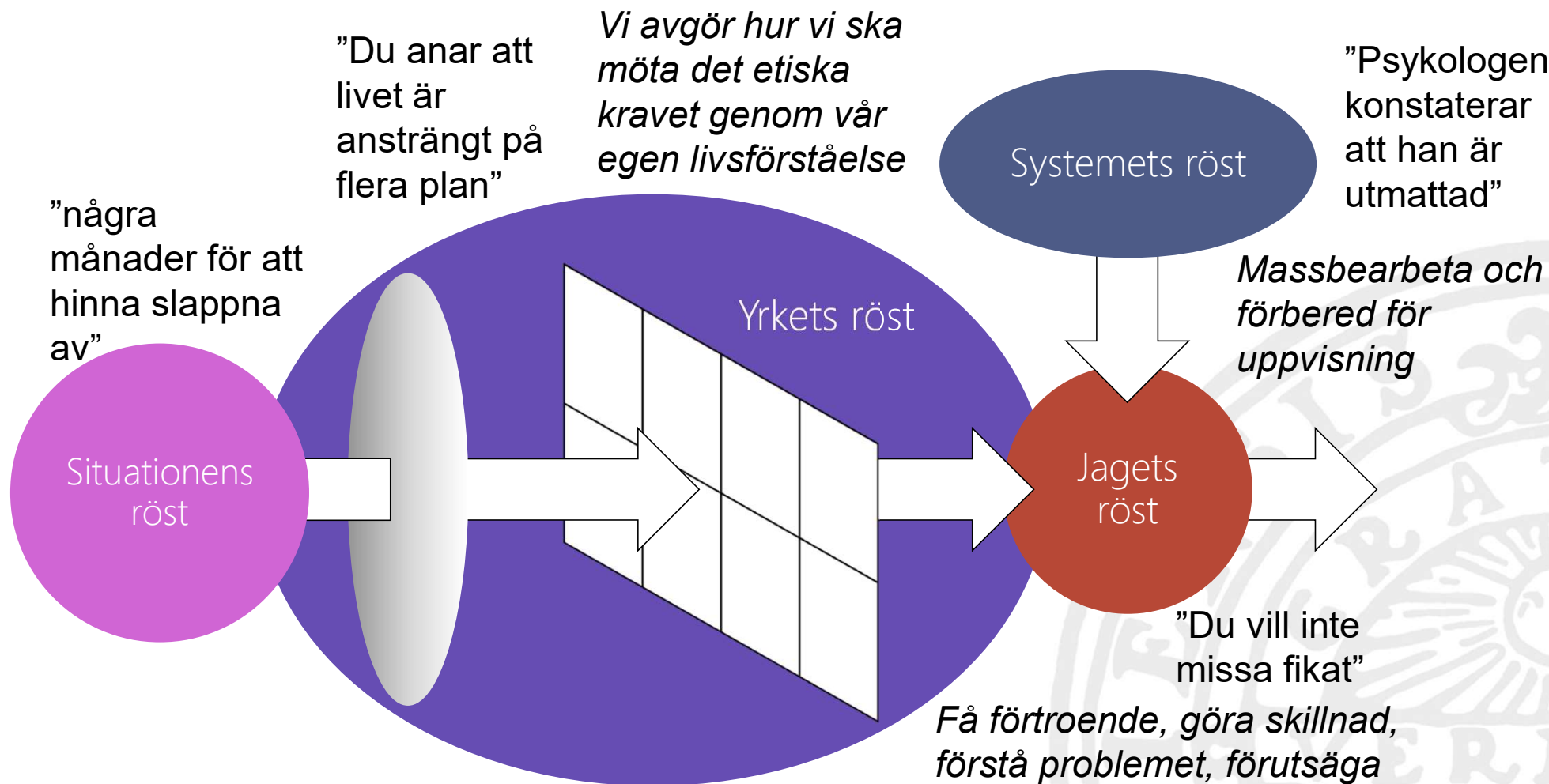

Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

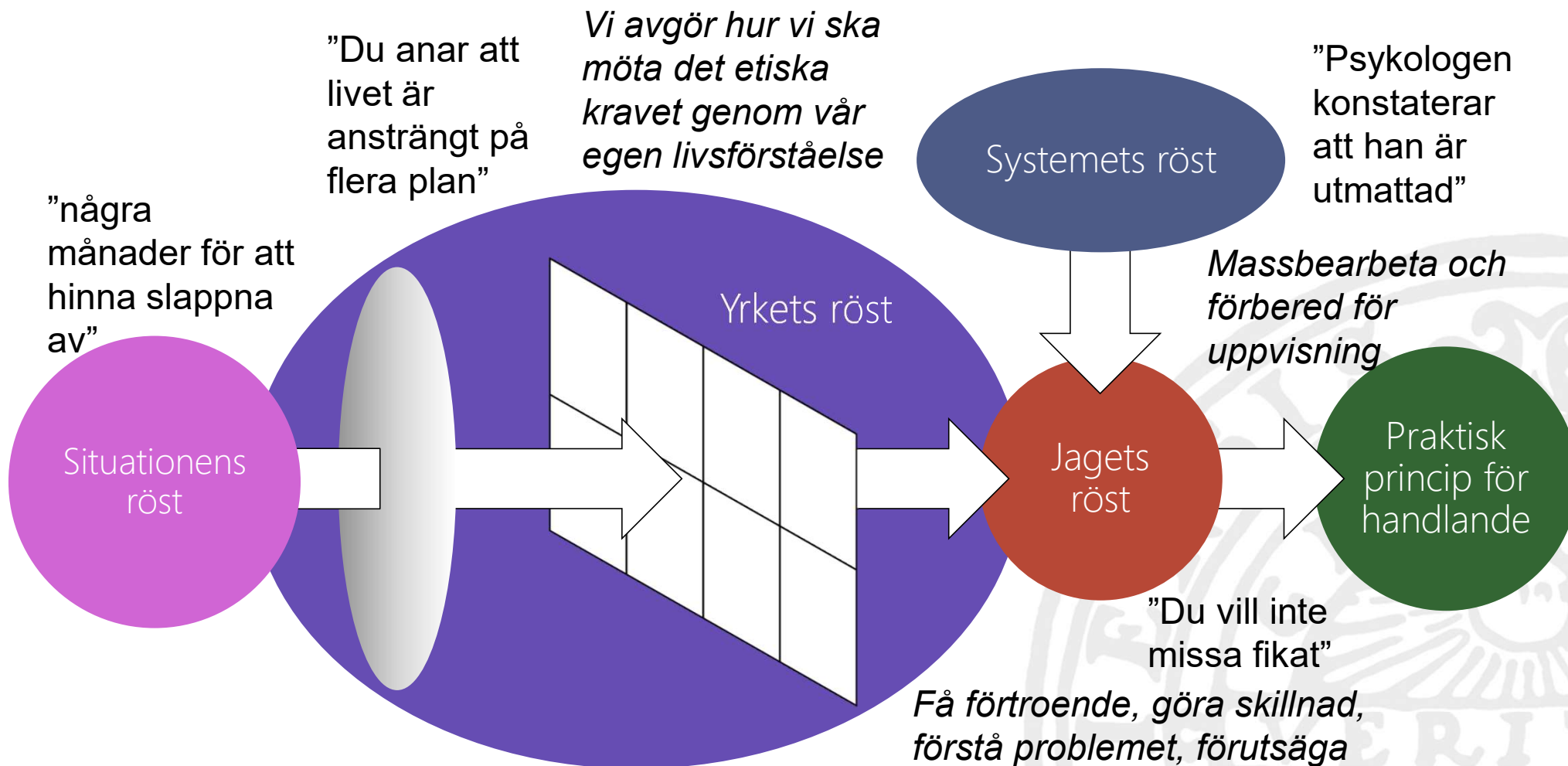

Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

Allmänläkarens balansgång mellan motstridiga krav

Exempel på budskap från yrkets röst

Lär känna
personen och
dennes tillstånd

Förklarar tydligt
för att lugna
patienten

Sållar bland
önskemålen på
den långa listan

Observerar tyst
för att lösa
mysteriet

Bollar tillbaka till
den som önskar
undersökningen

Kräver att
fortbildning
återinförs

Låter inte
sjukskrivningen
bli för lång

Accepterar att
jag kommer att
göra misstag

Flerdimensionell egenskapssupplementering: Ett sätt att analysera multipla likheter och skillnader mellan exempel

Flerdimensionell egenskapssupplementering: Ett sätt att analysera multipla likheter och skillnader mellan exempel

Ingrip

Hejda mig

Lär känna
personen och
dennes tillstånd

Förklarar tydligt
för att lugna
patienten

Observerar tyst
för att lösa
mysteriet

Låter inte
sjukskrivningen
bli för lång

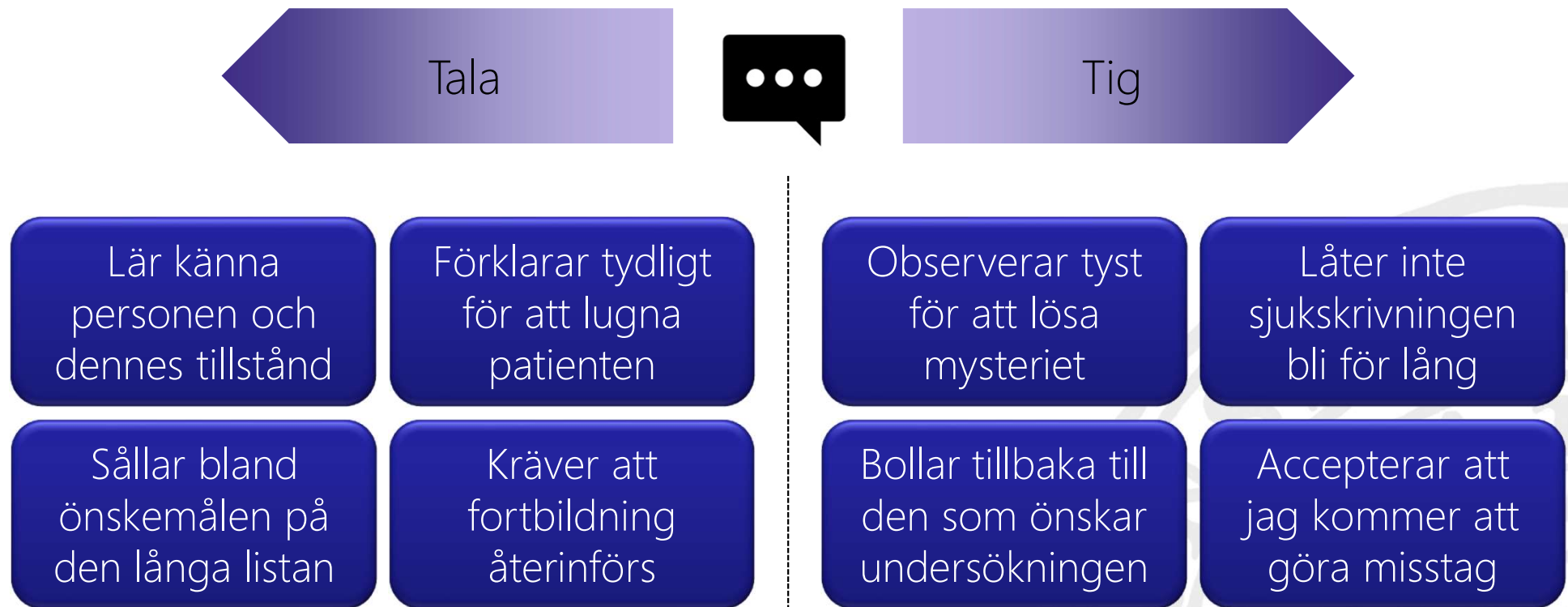
Sållar bland
önskemålen på
den långa listan

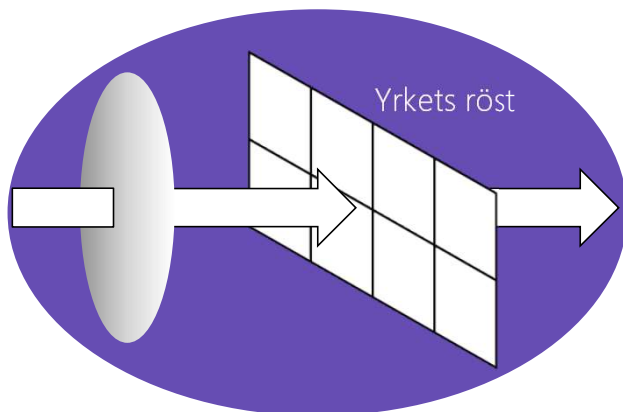
Kräver att
fortbildning
återinförs

Bollar tillbaka till
den som önskar
undersökningen

Accepterar att
jag kommer att
göra misstag

Flerdimensionell egenskapssupplementering: Ett sätt att analysera multipla likheter och skillnader mellan exempel

Den professionella linsen

Tre grundläggande omdömen

Se vad jag har
framför mig

Anlägg ett
fågelperspektiv

Ingrip

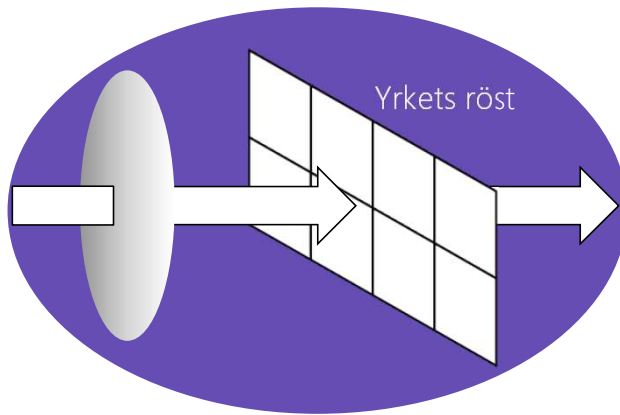

Hejda mig

Tala

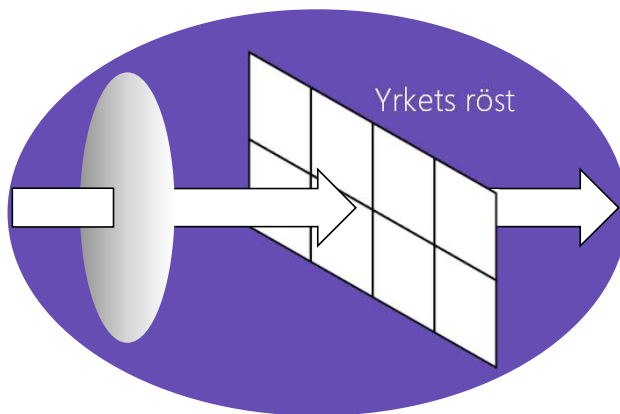

Tig

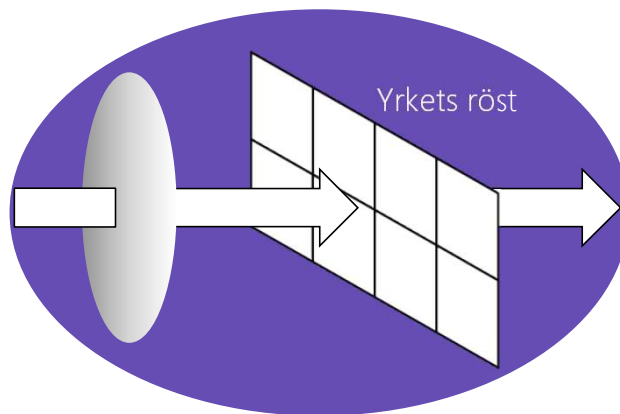
Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
Ingrip 	Lär känna personen och dennes tillstånd	Förklarar tydligt för att lugna patienten	Ingrip 	Sållar bland önskemålen på den långa listan	Kräver att fortbildning återinförs	
Hejda mig	Observerar tyst för att lösa mysteriet	Låter inte sjukskrivningen bli för lång	Hejda mig	Accepterar att jag kommer att göra misstag	Bollar tillbaka till den som önskar undersökningen	

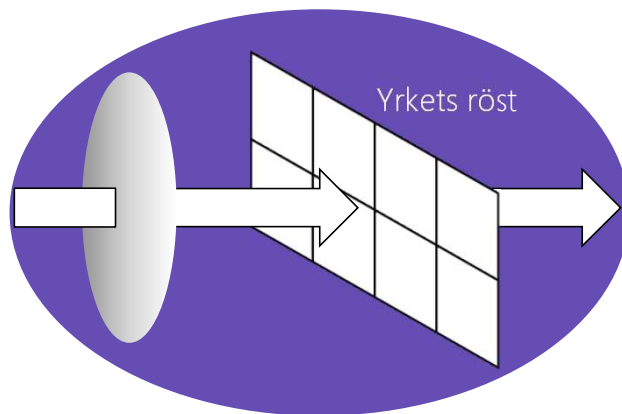
Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig			Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala
 Ingrip	Patienten är viktigast Lär känna personen och dennes tillstånd	Jag talar uppriktigt och tydligt Förklarar tydligt för att lugna patienten	 Ingrip	Jag använder mig själv klokt Sållar bland önskemålen på den långa listan	Jag kräver en bättre arbetsmiljö Kräver att fortbildning återinförs
	Jag observerar tyst när tid finns Observerar tyst för att lösa mysteriet	Jag vägrar att orsaka skada Låter inte sjukskrivningen bli för lång		Jag glädjer mig åt att vara bra nog Accepterar att jag kommer att göra misstag	Jag upprätthåller yrkets integritet Bollar tillbaka till den som önskar undersökningen
Hejda mig 			Hejda mig 		

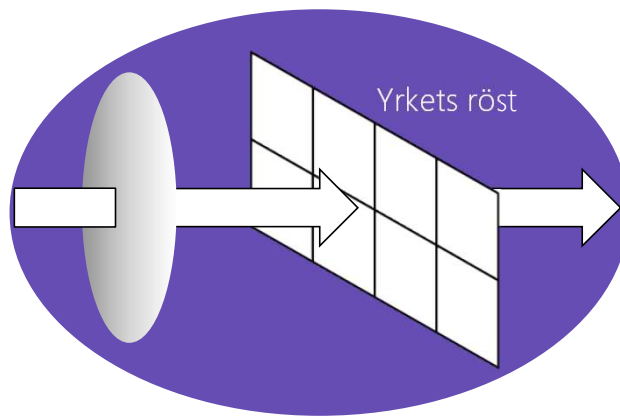
Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
Ingrip 	<p>Patienten är viktigast Jag odlar de förmågor och relationer som jag behöver för att förstå dennes problem</p>	<p>Jag talar uppriktigt och tydligt Jag säger det som behöver sägas för att åstadkomma positiv förändring, även om det kan bli obekvämt</p>	Ingrip 	<p>Jag använder mig själv klokt Jag engagerar mig i de viktigaste frågorna och endast dessa, och byter fokus när det är nödvändigt</p>	<p>Jag kräver en bättre arbetsmiljö Jag avstår från sådant som inte tar mina förmågor i anspråk och begär assistans när jag behöver</p>	
Hejda mig 	<p>Jag observerar tyst när tid finns Jag rusar inte in och gör något förhastat, utan lyssnar uppmärksamt och väger mina ord</p>	<p>Jag vägrar att orsaka skada Jag invänder mot det som orsakar oproportionerlig skada eller innebär oacceptabla risker</p>	Hejda mig 	<p>Jag glädjer mig åt att vara bra nog Jag hänger inte upp min självbild på andras godkännande, firar triumfer och är inte alltför självkritisk</p>	<p>Jag upprätthåller yrkets integritet Jag bevakar allmänmedicinen mot oändamålsenlig expansion och vägrar att kvacka</p>	

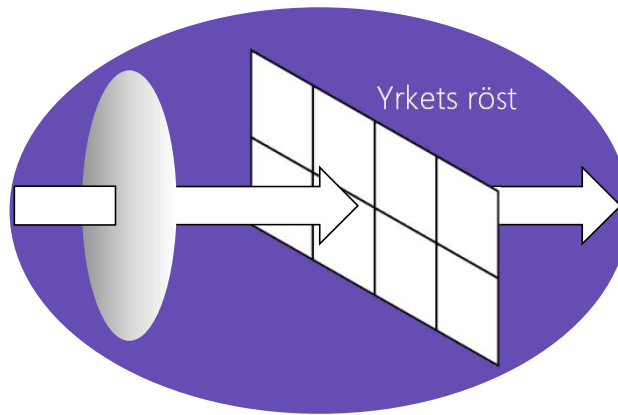
Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
Ingrip 	<p>Patienten är viktigast Jag odlar de förmågor och relationer som jag behöver för att förstå dennes problem</p>	<p>Jag talar uppriktigt och tydligt Jag säger det som behöver sägas för att åstadkomma positiv förändring, även om det kan bli obekvämt</p>	Ingrip 	<p>Jag använder mig själv klokt Jag engagerar mig i de viktigaste frågorna och endast dessa, och byter fokus när det är nödvändigt</p>	<p>Jag kräver en bättre arbetsmiljö Jag avstår från sådant som inte tar mina förmågor i anspråk och begär assistans när jag behöver</p>	
Hejda mig 	<p>Jag observerar tyst när tid finns Jag rusar inte in och gör något förhastat, utan lyssnar uppmärksamt och väger mina ord</p>	<p>Jag vägrar att orsaka skada Jag invänder mot det som orsakar oproportionerlig skada eller innebär oacceptabla risker</p>	Hejda mig 	<p>Jag glädjer mig åt att vara bra nog Jag hänger inte upp min självbild på andras godkännande, firar triumfer och är inte alltför självkritisk</p>	<p>Jag upprätthåller yrkets integritet Jag bevakar allmänmedicinen mot oändamålsenlig expansion och vägrar att kvacka</p>	

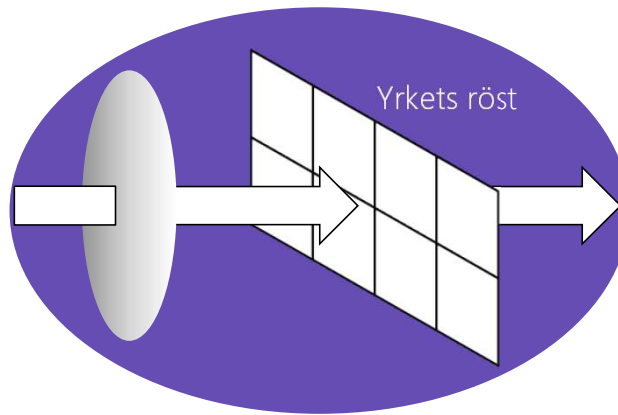
Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
Ingrip 	<p>Patienten är viktigast Jag odlar de förmågor och relationer som jag behöver för att förstå dennes problem</p>	<p>Jag talar uppriktigt och tydligt Jag säger det som behöver sägas för att åstadkomma positiv förändring, även om det kan bli obekvämt</p>	Ingrip 	<p>Jag använder mig själv klokt Jag engagerar mig i de viktigaste frågorna och endast dessa, och byter fokus när det är nödvändigt</p>	<p>Jag kräver en bättre arbetsmiljö Jag avstår från sådant som inte tar mina förmågor i anspråk och begär assistans när jag behöver</p>	
Hejda mig 	<p>Jag observerar tyst när tid finns Jag rusar inte in och gör något förhastat, utan lyssnar uppmärksamt och väger mina ord</p>	<p>Jag vägrar att orsaka skada Jag invänder mot det som orsakar oproportionerlig skada eller innebär oacceptabla risker</p>	Hejda mig 	<p>Jag glädjer mig åt att vara bra nog Jag hänger inte upp min självbild på andras godkännande, firar triumfer och är inte alltför självkritisk</p>	<p>Jag upprätthåller yrkets integritet Jag bevakar allmänmedicinen mot oändamålsenlig expansion och vägrar att kvacka</p>	

Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
 Ingrip	<p>Patienten är viktigast Jag odlar de förmågor och relationer som jag behöver för att förstå dennes problem</p>	<p>Jag talar uppriktigt och tydligt Jag säger det som behöver sägas för att åstadkomma positiv förändring, även om det kan bli obekvämt</p>	 Ingrip	<p>Jag använder mig själv klokt Jag engagerar mig i de viktigaste frågorna och endast dessa, och byter fokus när det är nödvändigt</p>	<p>Jag kräver en bättre arbetsmiljö Jag avstår från sådant som inte tar mina förmågor i anspråk och begär assistans när jag behöver</p>	
Hejda mig 	<p>Jag observerar tyst när tid finns Jag rusar inte in och gör något förhastat, utan lyssnar uppmärksamt och väger mina ord</p>	<p>Jag vägrar att orsaka skada Jag invänder mot det som orsakar oproportionerlig skada eller innebär oacceptabla risker</p>	Hejda mig 	<p>Jag glädjer mig åt att vara bra nog Jag hänger inte upp min självbild på andras godkännande, firar triumfer och är inte alltför självkritisk</p>	<p>Jag upprätthåller yrkets integritet Jag bevakar allmänmedicinen mot oändamålsenlig expansion och vägrar att kvacka</p>	

Valet av "ram" fångar vad som framför allt är viktigt att åstadkomma

Se vad jag har framför mig				Anlägg ett fågelperspektiv		
	Tig 	Tala		Tig 	Tala	
 Ingrip	<p>Patienten är viktigast Jag odlar de förmågor och relationer som jag behöver för att förstå dennes problem</p>	<p>Jag talar uppriktigt och tydligt Jag säger det som behöver sägas för att åstadkomma positiv förändring, även om det kan bli obekvämt</p>	 Ingrip	<p>Jag använder mig själv klokt Jag engagerar mig i de viktigaste frågorna och endast dessa, och byter fokus när det är nödvändigt</p>	<p>Jag kräver en bättre arbetsmiljö Jag avstår från sådant som inte tar mina förmågor i anspråk och begär assistans när jag behöver</p>	
Hejda mig 	<p>Jag observerar tyst när tid finns Jag rusar inte in och gör något förhastat, utan lyssnar uppmärksamt och väger mina ord</p>	<p>Jag vägrar att orsaka skada Jag invänder mot det som orsakar oproportionerlig skada eller innebär oacceptabla risker</p>	Hejda mig 	<p>Jag glädjer mig åt att vara bra nog Jag hänger inte upp min självbild på andras godkännande, firar triumfer och är inte alltför självkritisk</p>	<p>Jag upprätthåller yrkets integritet Jag bevakar allmänmedicinen mot oändamålsenlig expansion och vägrar att kvacka</p>	

Slutsatser

- Allmänläkarens etiska beslut är ställningstaganden till budskap från fyra olika "röster":
  - **situationens** röst, som fångar det omedelbart givna;
  - **yrkets** röst, som ser situationen genom en professionell lins;
  - **systemets** röst, som förmedlar organisationens mål; och
  - **jagets** röst, som försvarar allmänläkarens överlevnad och trivsel.
- Budskapen från **yrkets** röst varierar beroende på vad allmänläkaren, genom sin **yrkesmässiga förståelse**, uppfattar som viktigast i stunden.
- För att undvika **lågvärdevård** behöver allmänläkaren hantera **konsumism, medikalisering** och **förpappring**, vilket kräver en förmåga att lyssna på flera olika budskap från yrkets röst under ett och samma möte.

UPPSALA
UNIVERSITET

Tack för visat intresse!

Referenser

- Barry CA, Stevenson FA, Britten N, Barber N, Bradley CP. Giving voice to the lifeworld. More humane, more effective medical care? A qualitative study of doctor–patient communication in general practice. *Soc Sci Med*. 2001;53(4):487–505.
- Beauchamp TL, Childress JF. *Principles of Biomedical Ethics*. Fifth Edition. New York: Oxford University Press; 2001.
- Bornemark J. Horisonten finns alltid kvar – om det bortglömda omdömet. Stockholm: Volante; 2020.
- Bensing J. Bridging the gap. The separate worlds of evidence-based medicine and patient-centered medicine. *Patient Educ Couns*. 2000 Jan;39(1):17–25.
- Braunack-Mayer AJ. What makes a problem an ethical problem? An empirical perspective on the nature of ethical problems in general practice. *J Med Ethics*. 2001 Apr;27(2):98–103.
- Corbin J, Strauss A. *Basics of Qualitative Research (3rd ed.): Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.; 2008.
- Greenhalgh T, Howick J, Maskrey N, Evidence Based Medicine Renaissance Group. Evidence based medicine: a movement in crisis? *BMJ*. 2014 Jun 13;348:g3725.
- Hartzband P, Groopman J. The new language of medicine. *N Engl J Med*. 2011 Oct 13;365(15):1372–3.
- Heath I, Hippisley-Cox J, Smeeth L. Measuring performance and missing the point? *BMJ*. 2007 Nov 24;335(7629):1075–6.
- Johnsson L. Multidimensional Property Supplementation: A Method for Discovering and Describing Emergent Qualities of Concepts in Grounded Theory Research. *Qual Health Res*. 2021 Jan;31(1):184–200.
- Johnsson L. Vilken roll spelar allmänläkaren? Verktyg för vardagsetisk reflektion. *AllmänMedicin*. 2023;(4):56–9.
- Johnsson L, Höglund AT, Nordgren L. The voice of the profession: how the ethical demand is professionally refracted in the work of general practitioners. *BMC Med Ethics*. 2023 Sep 26;24(1):75.
- Johnsson L, Nordgren L. How general practitioners decide on maxims of action in response to demands from conflicting sets of norms: a grounded theory study. *BMC Med Ethics*. 2019 May 14;20(1):33.
- Johnsson L, Nordgren L. The voice of the self: a typology of general practitioners' emotional responses to situational and contextual stressors. *Scand J Prim Health Care*. 2022 Jul 13;40(2):289–304.
- Løgstrup KE. *The Ethical Demand [Den etiske fordring]*. Oxford: Oxford University Press; 2020.
- Miles A. On a medicine of the whole person: away from scientific reductionism and towards the embrace of the complex in clinical practice. *J Eval Clin Pract*. 2009 Dec;15(6):941–9.
- Svenska Läkaresällskapet. Rapport från arbetsgruppen för Kloka Kliniska Val. 2023. https://www.sls.se/globalassets/sls/halsa--sjukvard/dokument/rapport_sls_kkv-20230823.pdf
- Wensing M, Elwyn G, Edwards A, Vingerhoets E, Grol R. Deconstructing patient centred communication and uncovering shared decision making: an observational study. *BMC Med Inform Decis Mak*. 2002 Jan 22;2:2.